

Ziņojuma par Valsts aizsardzības mācības un Jaunsardzes likuma mērķa īstenošanu un ietekmi uz mērķa grupām kopsavilkums

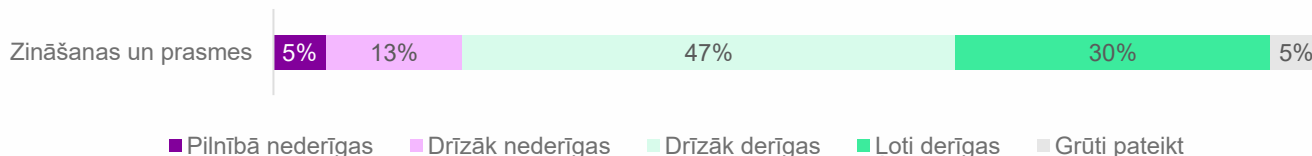
Ziņojuma mērķis bija noskaidrot Valsts aizsardzības mācības (VAM) un Jaunsardzes likuma mērķa sasniegšanu un tā ietekmi uz mērķa grupām (Likums). Likuma mērķis ir nodrošināt bērniem un jauniešiem iespēju apgūt vecumam atbilstošas zināšanas, prasmes un iemaņas valsts aizsardzībā – vai nu apgūstot VAM kā obligātu mācību priekšmetu vidusskolā, vai darbojoties Jaunsardzē kā brīvprātīgā interešu izglītības programmā. Lai gan abas programmas kalpo Likumā noteiktajam mērķim, tās darbojas atšķirīgos ietvaros: Jaunsardze kā ilgtermiņa brīvprātīgas iesaistes vide, kas veido patriotisma un pilsoniskās apziņas pamatu jau pamatskolas vecumā, savukārt VAM kā strukturēta valsts aizsardzības prasmju apguve vidusskolā, kas sasniedz visus skolēnus neatkarīgi no iepriekšējās pieredzes.

Valsts aizsardzības mācības ietekme uz mērķa grupu

VAM kopumā sasniedz savu pamatmērķi – veicināt jauniešu zināšanas, prasmes un attieksmes valsts aizsardzības un pilsoniskās atbildības jomā. Lielākā daļa jauniešu iegūtās zināšanas un prasmes vērtē pozitīvi (77 % tās uzskata par noderīgām), īpaši izceļot disciplīnas, sadarbības, kā arī praktisko iemaņu, tostarp orientēšanās, lauka kaujas un šaušanas prasmju, attīstību. Tas norāda, ka VAM efektīvi attīsta tieši tās kompetences, kas ir nepieciešamas rīcībspējīgas un valstij piederīgas sabiedrības veidošanā.

Jauniešu vērtējums par zināšanām un prasmēm, kas iegūtas VAM, %

Avots: Civitta veiktā jauniešu aptauja par VAM, N=2205

Jauniešu sākotnējā izpratne par VAM ieviešanas pamatojumu ir bijusi nevienmērīga – lai gan aptuveni divām trešdaļām bija vismaz daļēja skaidrība, pilnīga izpratne bija tikai ceturtajai daļai. Tas norāda uz nepietiekamu komunikāciju programmas ieviešanas posmā, kas var negatīvi ietekmēt motivāciju un attieksmi pret mācību priekšmetu.

Programmas satura dimensijā VAM vislabāk nodrošina militāri praktisko iemaņu apguvi (piemēram, darbības ar ieročiem, šaušana, lauka kaujas iemaņas). Vājāk attīstītas jomas ir pilsoniskā līdzdalība un mūsdienu tehnoloģiju (piemēram, dronu izmantošanas) apguve, kur lielai daļai jauniešu šādas iespējas vispār nav bijušas. Tas iezīmē skaidru virzienu programmas turpmākai pilnveidei. Jauniešu pašvērtējumā visaugstāk tiek novērtēta disciplīna, sadarbība un praktiskās iemaņas, savukārt rīcībspēja krīzes situācijās biežāk tiek vērtēta kā vidēja, kas liecina par nepietiekamu sagatavotību šajā jomā.

Analīze atklāj būtiskas atšķirības starp sociāldemogrāfiskajām grupām. Augstāki vērtējumi biežāk novērojami jauniešiem no reģioniem (īpaši Zemgales un Kurzemes), no lauku teritorijām, kā arī tiem, kuru dzimtā valoda ir latviešu. Savukārt zemāki rādītāji biežāk raksturīgi Rīgas reģionam un rusofonajiem jauniešiem, norādot uz nevienmērīgu VAM ietekmi un nepieciešamību pēc diferencētākas pieejas programmas īstenošanā.

Nozīmīgs ietekmējošs faktors ir iepriekšēja Jaunsardzes pieredze – jaunieši ar šādu pieredzi demonstrē augstāku pārliecību par sevi, aktīvāku iesaisti un labāku izpratni par programmas saturu. Tomēr šai grupai VAM saturs bieži vien nav jauns, kas aktualizē nepieciešamību diferencēt mācību saturu atbilstoši jauniešu priekšzināšanām.

Attiecībā uz patriotismu un pilsonisko identitāti rezultāti ir pozitīvi – 76 % jauniešu lepojas ar Latvijas pilsonību un 68 % piekrīt, ka pilsoņa pienākums ir aizsargāt valsti. Tomēr VAM ietekme šajā jomā pārsvarā ir nostiprinoša, nevis veidojoša, proti, VAM programma vairāk stiprina jau esošās attieksmes, nekā būtiski tās transformē.

Ietekme uz uzvedību un nākotnes izvēlēm ir ierobežotāka. Vislielākā ietekme novērojama attiecībā uz fizisko sagatavotību (48 % jaunieši norāda, ka par to domā biežāk), bet būtiskas izmaiņas pilsoniskajā līdzdalībā vai karjeras izvēlēs ir mazāk izteiktas. Vairāk nekā pusei jauniešu attieksme šajos jautājumos pēc VAM apguves nav mainījusies.

Jaunsargu interešu izglītības programmas ietekme uz mērķa grupu

Jaunsardzes interešu izglītības programma lielā mērā sasniedz savus izvirzītos mērķus un nodrošina jauniešiem daudzpusīgu attīstību. Programma veicina gan praktisko iemaņu, gan personisko un sociālo kompetenču attīstību, vienlaikus stiprinot pilsonisko apziņu un piederības sajūtu.

Jauniešu iesaiste Jaunsardzē pārsvarā balstās uz personīgo motivāciju – nozīmīgs iesaistes faktors ir instruktora personība, kas uzsver cilvēkfaktora lomu programmas īstenošanas kvalitātē. Tāpat būtiska nozīme ir arī interesei par praktiskām un militārām prasmēm un aktivitātēm ārpus telpām. Savukārt vecāku, draugu vai skolotāju ietekme ir ievērojami mazāka, kas norāda uz jauniešu patstāvīgu un apzinātu izvēli iesaistīties programmā.

Jaunsargu attieksme pret programmu ir ļoti pozitīva – 93 % norāda, ka viņiem patīk darboties Jaunsardzē, bet 95 % uzskata, ka tajā iegūst noderīgas zināšanas un prasmes. Augstu tiek vērtēta arī piederības sajūta savai vienībai un lepnums par daļību Jaunsardzē, kas kopumā liecina par spēcīgu emocionālo un sociālo piesaisti programmai.

Prasmju attīstības ziņā Jaunsardze demonstrē īpaši augstus rezultātus. Visaugstāk novērtēta rīcībspēja ārkārtas situācijās, ikdienā noderīgas prasmes un fiziskās aktivitātes. Paralēli būtiski attīstās sociālās un personiskās kompetences – atbildības sajūta, sadarbība un pašpārliecība, kas apstiprina programmas spēju sekmēt jauniešu vispusīgu izaugsmi. Vienlaikus fiziski sarežģītu uzdevumu jomā vērtējumi ir nedaudz piesardzīgāki, kas var norādīt uz nevienmērīgu sagatavotības līmeni dažādās vienībās.

Programmai ir arī ietekme uz pilsonisko apziņu. Vairāk nekā 80 % jauniešu norāda, ka labāk izprot valsts vērtības, savu lomu sabiedrībā un izjūt piederību Latvijai. Tomēr daļai jauniešu šī identitāte vēl ir attīstības procesā, un ietekme nav vienmērīga starp dažādām grupām – pozitīvāki vērtējumi biežāk novērojami reģionos un mazāk urbanizētās teritorijās nekā Rīgā.

Jaunsargu vērtējums par pilsonisko attieksmi un piederības sajūtu Latvijai, %

Avots: Civitta veiktā jaunsargu aptauja, N=644

Programmas saturs kopumā atbilst izvirzītajiem mērķiem – tas nodrošina strukturētu, pakāpenisku prasmju apguvi un efektīvi attīsta disciplīnu, atbildību un praktiskās iemaņas. Tomēr analīze identificē arī nepieciešamos uzlabojumu virzienus. Biežāk minēta tēmu atkārtošāns starp mācību gadiem, nepietiekams mūsdienu tehnoloģiju (piemēram, dronu izmantošanas un kibernetikas, satura dziļums, kā arī ierobežots materiāltehniskais nodrošinājums. Tāpat krīzes vadības prasmes tiek apgūtas mazāk padziļināti salīdzinājumā ar citām programmas jomām.

Mācību metodes kopumā tiek vērtētas pozitīvi, īpaši praktiskā pieeja un nometnes. Tieši nometnes ir viens no spēcīgākajiem programmas elementiem – 93 % jauniešu tās uzskata par interesantām, 85 % atzīst, ka tajās apgūst noderīgas prasmes, un vairāk nekā 80 % norāda uz pozitīvu ietekmi uz patstāvību un pašpārliecību. Tajā pašā laikā jaunieši pauž vēlmi pēc vairāk praktiskām aktivitātēm, biežākiem pasākumiem un labāka ekipējuma.

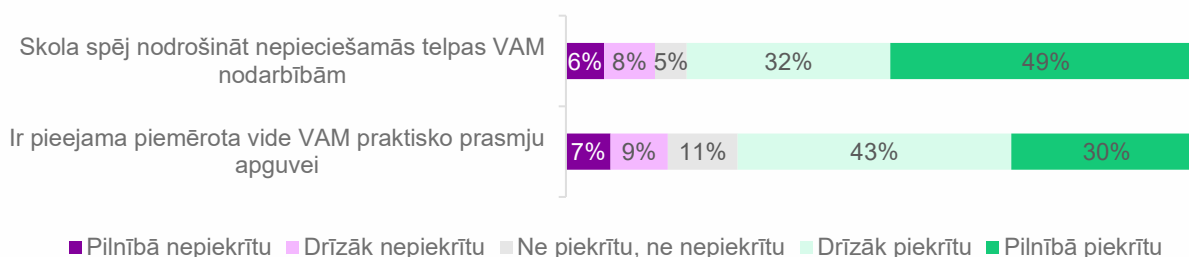
Programmas ietekme uz nākotnes izvēlēm ir nozīmīga – 66 % jauniešu norāda, ka dalība Jaunsardzē ir ietekmējusi viņu izglītības vai karjeras plānus, kas apliecina, ka programma darbojas arī kā karjeras orientācijas instruments.

Izglītības iestāžu iesaiste valsts aizsardzības mācības un jaunsargu interešu izglītības programmas nodrošināšanā

Izglītības iestādes Latvijā ir spējīgas nodrošināt VAM īstenošanai nepieciešamo atbalstu, un programmas ieviešana lielākoties tiek vērtēta kā veiksmīga. Lielākā daļa skolu norāda, ka spēj nodrošināt gan nepieciešamās telpas (81 %), gan vidi praktisko prasmju apguvei (73 %), tomēr pastāv arī izņēmumi, kur infrastruktūra nav pietiekama, īpaši attiecībā uz praktiskajām nodarbībām, piemēram, šaušanu vai orientēšanos, kur bieži trūkst piemērotu ārtelpu vai specializēta aprīkojuma.

Izglītības iestāžu pārstāvju vērtējums par to, vai skola spēj nodrošināt nepieciešamo atbalstu VAM nodarbībām, %

Avots: Civitta veiktā izglītības iestāžu pārstāvju aptauja, N=124

Neraugoties uz kopumā pozitīvo situāciju, izaicinājums ir mācību procesa plānošana. To kā galveno problēmu norāda 45 % skolu pārstāvju. Esošais modelis (8 mācību stundas vienu reizi mēnesī) rada grūtības VAM integrēt kopējā mācību grafikā, nodrošinot līdzsvaru ar citiem priekšmetiem un izvairoties no papildu slodzes skolēniem un pedagogiem. Daļa izglītības iestāžu ierosina alternatīvus organizatoriskos risinājumus, piemēram, biežākas, bet īsākas nodarbības (piemēram, reizi divās nedēļās), kas varētu uzlabot gan mācību kvalitāti, gan organizatorisko efektivitāti.

Izglītības iestāžu izpratne par nepieciešamo atbalstu VAM īstenošanai kopumā ir laba un ar laiku nostiprinās, īpaši pozitīva tā ir skolās, kas programmu ievieša brīvprātīgi. Svarīgs kontekstuāls faktors ir arī skolas vadības attieksme, kas ietekmē gan praktiskā atbalsta kvalitāti, gan kopējo attieksmi pret VAM iestādē.

VAM saturs kopumā netiek uztverts kā pārklājošs ar citiem mācību priekšmetiem, bet drīzāk kā to papildinājums ar praktisku, uz darbību vērstu pieeju. Daļēja satura sasaukšanās novērojama ar vēsturi, sociālajām zinībām un sportu, taču arī šajos gadījumos VAM piedāvā atšķirīgu – praktiskāku un militāri orientētu – skatījumu, kas padziļina skolēnu izpratni par attiecīgajām tēmām.

Jaunsargu interešu izglītības programmas īstenošana izglītības iestādēs arī tiek vērtēta pozitīvi. Programma veicina jauniešu disciplīnu, atbildību, patriotismu un aktīvu līdzdalību sabiedrībā, vienlaikus nodrošinot arī jēgpilnas brīvā laika pavadīšanas iespējas. Skolās, kurās programma netiek īstenota, tas visbiežāk saistīts ar grūtībām piesaistīt jaunsargu instruktorus vai ar zemu skolēnu interesi.

Kopumā gan VAM, gan Jaunsardzes programmas izglītības iestādēs tiek uztvertas kā vērtīgas un nepieciešamas. Vienlaikus to efektīvākai īstenošanai nepieciešams risināt divus galvenos sistēmiskos izaicinājumus – mācību procesa organizēšanu un infrastruktūras pieejamību. Tāpat būtiska nozīme ir nepārtrauktai komunikācijai un sadarbībai starp skolām un Jaunsardzes struktūrām, kā arī pedagogu un plašākas sabiedrības izpratnes stiprināšanai par programmu mērķiem un nozīmi.

Jaunsardzes centra kapacitāte valsts aizsardzības mācības un jaunsargu interešu izglītības nodrošināšanai

Jaunsardzes centra kapacitāte VAM un jaunsargu interešu izglītības nodrošināšanai kopumā tiek vērtēta kā pietiekama, taču ar vairākiem būtiskiem pilnveides virzieniem, kas ietekmē gan programmu kvalitāti, gan to ilgtspēju.

Jaunsargu instruktoriem noteiktās izglītības un kvalifikācijas prasības kopumā ir augstas, pamatotas un atbilstošas amata pienākumu veikšanai. Augstākā izglītība tiek uzskatīta par būtisku profesionālajai sagatavotībai un darba kvalitātei, savukārt prasības attiecībā uz bērnu tiesību aizsardzību, specializētajiem kursiem un militāro statusu stiprina gan kompetenci, gan spēju jauniešiem nodot praktisku un vērtībās balstītu pieredzi.

Vienlaikus analīze identificē uzlabojamas jomas, īpaši militārās un pedagoģiskās kompetences. Jaunsargu instruktoriem bez militārās pieredzes nereti trūkst praktisku iemaņu, bet esošais pedagoģijas apmācību apjoms ir nepietiekams darbam ar jauniešiem, jo īpaši psiholoģijas un motivācijas aspektos. Tādēļ nepieciešams mērķtiecīgi stiprināt gan pedagoģiskās, gan psiholoģiskās prasmes. Kā būtisks attīstības virziens tiek izcelta individualizēta pieeja kvalifikācijas celšanā, pielāgojot apmācības instruktoru iepriekšējai pieredzei. Tāpat ieteicams paplašināt kursu saturu ar mūsdienu drošības un digitālo prasmju tēmām.

Jaunsargu instruktoru darbs tiek vērtēts ļoti pozitīvi – augstu novērtēta viņu profesionalitāte, spēja veidot drošu mācību vidi un motivēt jauniešus. Vienlaikus atsevišķos gadījumos nepieciešami uzlabojumi pedagoģiskajā pieejā, komunikācijā ar skolām un vērtēšanas sistēmas vienotībā starp dažādām vienībām.

Izglītības iestāžu viedoklis par jaunsargu instruktoru darbu jaunsargu interešu izglītības programmas īstenošanā, %

Avots: Civitta veiktā izglītības iestāžu pārstāvju aptauja, N=100

Vērtējot personāla piesaisti, secināms, ka esošie atlases kritēriji kopumā ir pietiekami, lai nodrošinātu nepieciešamo jaunsargu instruktoru skaitu, un tie palīdz uzturēt kvalitātes standartus. Tomēr noteikti ierobežojumi, piemēram, šaurs atļauto izglītības nozaru saraksts, var nepamatoti sašaurināt potenciālo kandidātu loku. Lielāka elastība šajā jomā varētu uzlabot personāla piesaistes iespējas, nezaudējot kvalitātes prasības.

Būtiskākie izaicinājumi jaunsargu instruktoru kapacitātē nav tieši saistīti ar formālajām prasībām, bet gan ar darba organizāciju. Augstā darba slodze, kas ietver nodarbības arī nedēļas nogalēs, administratīvo pienākumu apjoms un birokrātiskie procesi būtiski ietekmē darbinieku noturību un rada risku kvalificētu jaunsargu instruktoru zaudēšanai. Materiāltehnisko resursu pieejamība kopumā ir pietiekama, taču jaunākiem instruktoriem biežāk trūkst nepieciešamā aprīkojuma, savukārt centralizētā apgādes sistēma nereti ir lēna un nepietiekami elastīga.

Jaunsardzes centra kapacitāte kopumā nodrošina VAM un Jaunsardzes programmu īstenošanu atbilstošā kvalitātē. Tomēr, lai paaugstinātu sistēmas efektivitāti un ilgtspēju, nepieciešams mērķtiecīgi stiprināt instruktoru pedagoģiskās un militārās kompetences, ieviest elastīgāku un individualizētāku apmācību pieeju kvalifikācijas celšanā, mazināt administratīvo slogu un risināt darba slodzes ilgtspējas jautājumus.

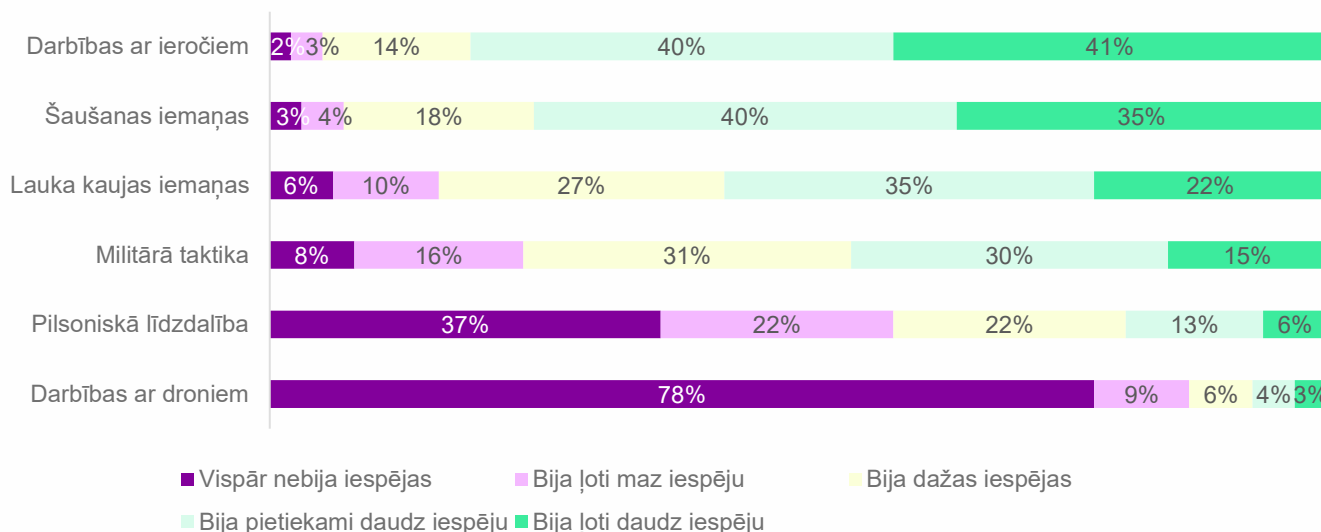
Valsts aizsardzības mācības izglītības programmas atbilstība noteiktā mērķa sasniegšanai

VAM programmas atbilstība noteiktajam mērķim kopumā vērtējama kā daļēji pietiekama. Programma strukturāli ir labi izstrādāta – tās mērķi un uzdevumi ir loģiski sasaistīti ar saturu, kas organizēts skaidros moduļos un apakšmoduļos ar definētiem sasniedzamajiem rezultātiem. Šāda pieeja nodrošina pārskatāmību un vienotu ieviešanas ietvaru visā valstī, kā arī ļauj sistemātiski apgūt gan teorētiskās, gan praktiskās zināšanas valsts aizsardzības jomā. Likumā noteiktais pamatmērķis kopumā tiek sasniegts, īpaši militāro prasmju apguves dimensijā.

Vienlaikus analīze atklāj strukturālu disproporciju programmas saturā. Lielākā daļa stundu (102) ir veltītas militārajam saturam, savukārt pilsoniskajai līdzdalībai (6 stundas) un krīzes situāciju rīcībspējai (4 stundas) atvēlētais laiks ir būtiski mazāks. Tas rada neatbilstību programmas mērķa plašākajai interpretācijai, kas paredz ne tikai militāru sagatavotību, bet arī aktīva, rīcībspējīga un pilsoniski apzinīga jaunieša veidošanu. Izpētes dati apliecina, ka skolēni visaugstāk novērtē

militāro prasmju apguvi, savukārt pilsoniskā līdzdalība un krīzes rīcībspēja tiek uztverta kā vājāk attīstītas jomas.

Jauniešu vērtējums par iespējām apgūt dažādas prasmes VAM, %

Avots: Civitta veiktā jauniešu aptauja par VAM, N=2205

Ierobežojošs faktors ir arī nodarbību organizācijas formāts – viena mācību diena mēnesī divu gadu garumā, kas apgrūtina zināšanu un prasmju sistemātisku nostiprināšanu, rada pārtraukumus mācību procesā un negatīvi ietekmē ieradumu un attieksmju veidošanos. Līdz ar to mērķa transformatīvā dimensija (vērtību, uzvedības un rīcībspējas attīstība) tiek sasniegta tikai daļēji, ko vēl pastiprina arī nodarbību kavējumu ietekme un mācību procesa fragmentācija.

Programmas efektivitāti ietekmē arī metodiskie un organizatoriskie aspekti. Lai gan jaunsargu instruktoriem ir būtiska loma mācību procesa kvalitātē un viņu spēja pielāgot saturu ievērojami uzlabo rezultātus, metodiskā pieeja praksē ir nevienmērīga. Infrastruktūras ierobežojumi un nometņu zema apmeklētība samazina iespējas pilnvērtīgi nostiprināt praktiskās iemaņas, īpaši pilsētvidē, kur piekļuve piemērotai mācību videi ir apgrūtināta.

Papildus saturiskajām un organizatoriskajām problēmām konstatējama arī nevienmērīga programmas ietekme dažādās skolēnu grupās. Atšķirības vērojamas reģionālajā, izglītības iestādes tipa un valodas griezumā. Jaunieši ar latviešu dzimto valodu biežāk demonstrē augstāku izpratni par pilsoņa lomu valsts aizsardzībā, savukārt skolēniem ar citu dzimto valodu biežāk konstatējamas valodas barjeras un zemāka programmas mērķu izpratne. Līdzīgas atšķirības novērojamas arī starp reģioniem un izglītības iestāžu tiem, norādot uz nevienlīdzīgu programmas ietekmi dažādās jauniešu grupās.

Ņemot vērā valsts aizsardzības sistēmas izmaiņas, īpaši obligātā valsts aizsardzības dienesta ieviešanu, VAM sākotnējais fokuss uz militāro sagatavotību daļēji zaudē savu sākotnējo aktualitāti. Tas rada nepieciešamību pārskatīt programmas mērķu līdzsvaru, mērķtiecīgi stiprinot pilsoniskās izglītības, krīzes rīcībspējas un sabiedrības noturības komponentes.

Valsts aizsardzības mācības un jaunsargu interešu izglītības programmas pārskatīšana un aktualizēšana

VAM un Jaunsardzes programmu pārskatīšanas un aktualizēšanas sistēma kopumā tiek vērtēta kā funkcionāla, taču ar atšķirīgu elastības un regulējuma nepieciešamību abām programmām. Būtiski uzsvērt,

ka programmu kvalitāti un atbilstību mērķiem nenosaka pārskatīšanas biežums, bet gan tas, cik mērķtiecīgi un savlaicīgi tiek identificēta nepieciešamība pēc izmaiņām un cik efektīvi tās tiek ieviestas praksē.

VAM gadījumā esošais normatīvais regulējums, kas paredz programmas pārskatīšanu ne retāk kā reizi divos gados, kopumā tiek vērtēts kā piemērots monitoringa instruments. Tas nodrošina regulāru iespēju izvērtēt programmas aktualitāti, taču pats par sevi nenosaka obligātu saturisku izmaiņu nepieciešamību. Pārskatīšanas perioda formālais garums ir mazāk būtisks, svarīgāka ir elastīga pieeja, kas ļauj reaģēt uz reālām izmaiņām aizsardzības politikā, ģeopolitiskajā situācijā un tehnoloģiju attīstībā. Efektīvākais risinājums būtu atšķirt divus līmeņus – tehniskus un metodiskus uzlabojumus, kurus var veikt biežāk, un dziļākas saturiskas izmaiņas, kuras īstenojamas tikai pēc būtiskas nepieciešamības.

VAM programmas aktualizēšana ir cieši saistīta ar plašāku sistēmisku procesu, tostarp iepirkumiem, jaunsargu instruktoru apmācību un metodisko materiālu pielāgošanu, kas prasa pietiekamu sagatavošanās laiku. Līdz ar to divu gadu cikls ir piemērots kā regulārs izvērtēšanas instruments, bet ne kā automātisks pamats saturiskām reformām. Perspektīvā, programmai nostabilizējoties, pārskatīšanas ciklu varētu pagarināt līdz pieciem gadiem, saglabājot elastību starposma korekcijām.

Jaunsargu interešu izglītības programmas gadījumā tās saturs nav tieši piesaistīts valsts izglītības standartam un tāpēc ir dinamiskāks. Starptautiskā prakse norāda, ka interešu izglītības programmas parasti tiek pārskatītas pēc nepieciešamības, biežāk reizi 5 līdz 10 gados, vai arī tad, kad to nosaka būtiskas izmaiņas saturā, kompetencēs vai ārējā vidē. Šajā kontekstā ir būtiski, lai pārskatīšana būtu balstīta skaidri definētos mērķos un datu analīzē, nevis formāli noteiktos termiņos.

Jaunsardzes programma jau šobrīd tiek regulāri pilnveidota, tomēr tās attīstības temps ne vienmēr sakrīt ar praktiskās ieviešanas kapacitāti, īpaši attiecībā uz jaunu tehnoloģiju un apmācību elementu (piemēram, dronu izmantošanas) integrāciju. Tas liecina par nepieciešamību nodrošināt ciešāku sasaisti starp satura attīstību un materiāltehnisko un cilvēkresursu gatavību.

Kā perspektīvs risinājums ir identificēta Jaunsardzes programmas pārskatīšanas sasaistīšana ar plašākiem aizsardzības sistēmas plānošanas cikliem, piemēram, Nacionālo bruņoto spēku attīstības plānu (četrus gadu cikls). Šāda pieeja nodrošinātu stratēģisku saskaņotību starp jauniešu sagatavošanu un nākotnes dienesta vajadzībām, vienlaikus stiprinot programmas ilgtermiņa efektivitāti.

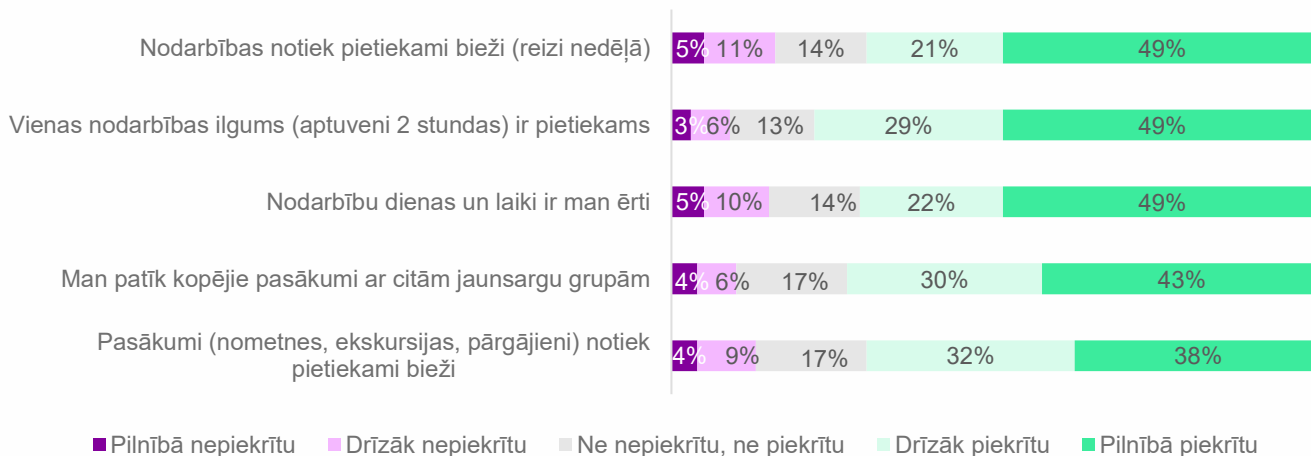
Jaunsargu interešu izglītības programmas atbilstība mērķa sasniegšanai

Jaunsargu interešu izglītības programma ir atbilstoša Likumā noteiktajam mērķim – veidot dzīvei nepieciešamās iemaņas un attieksmes, pilsonisko apziņu un patriotismu, kā arī veicināt mērķtiecīgu izglītošanos valsts aizsardzības jomā. Programmas mērķis ir plašāks, jo tas vienlaikus aptver gan militārās un pilsoniskās kompetences, gan personības attīstības aspektus, tostarp sadarbību, disciplīnu un fizisko sagatavotību. Programmas īstenošana astoņu gadu garumā ar regulārām nodarbībām un ikmēneša aktivitātēm (piemēram, nometnēm) nodrošina pakāpenisku un vecumposmam atbilstošu kompetenču attīstību.

Programmas saturs ir strukturēts loģiski un secīgi, nodrošinot tematu attīstību ar pieaugošu sarežģītības pakāpi. Ir redzama sistemātiska zināšanu padziļināšana un praktiska nostiprināšana dažādos vecumposmos, piemēram, pilsoniskās izglītības un lokālās vēstures tēmas tiek attīstītas no vienkāršas apkārtnes iepazīšanas līdz sarežģītākiem valsts drošības un atbildības jautājumiem. Vienlaikus analīze atklāj, ka nepietiekama izpratne par programmas struktūru

atsevišķu jaunsargu instruktoru vidū var radīt priekšstatu par atkārtošanos, kas norāda uz nepieciešamību pilnveidot metodisko skaidrojumu un instruktoru atbalstu programmas ieviešanas procesā.

Jaunsargu vērtējums par nodarbību formātu, %

Avots: Civitta veiktā jaunsargu aptauja, N=644

Metodiski programma balstās uz jaunsargu instruktora profesionālo kompetenci un spēju pielāgot mācību metodes konkrētās grupas vajadzībām. Lai gan šī elastība ir priekšrocība, tā vienlaikus rada risku nevienmērīgai kvalitātei starp vienībām. Atsevišķos gadījumos dominē pasīvas mācību metodes, piemēram, stāstīšana, kas samazina mācīšanās efektivitāti. Tādēļ būtisks attīstības virziens ir aktīvu mācību metožu plašāka ieviešana un metodiskā atbalsta stiprināšana, lai nodrošinātu vienotu kvalitātes līmeni visā valstī.

Vidusskolas posma īstenošana ir būtiska un nepieciešama programmas sastāvdaļa. Šajā vecumā jaunieši pieņem apzinātus lēmumus par nākotnes karjeru, un Jaunsardze var būt nozīmīgs profesionālās orientācijas faktors, tostarp intereses veicināšanā par dienestu Nacionālajos bruņotajos spēkos vai Zemessardzē. Vienlaikus vidusskolas posms darbojas kā pārejas posms, kas ļauj jauniešiem praktiski izvērtēt savu interesi par aizsardzības jomu pirms turpmākās karjeras izvēles. Izaicinājumu rada skolēnu kopējā mācību slodze un nevienmērīgā iesaiste, kas prasa elastīgāku programmas organizāciju vidusskolas posmā.

Stundu apjoms un nodarbību formāts – divas 45 minūšu nodarbības nedēļā, papildinātas ar nometnēm un pasākumiem, tiek vērtēts kā pietiekams un optimāls interešu izglītības kontekstā. Tas nodrošina līdzsvaru starp iesaisti un jauniešu ikdienas slodzi, vienlaikus veicinot regulāru kontaktu ar jaunsargu instruktoru, kas ir būtisks faktors attieksmju un ieradumu ilgtermiņa veidošanā. Nometnes un praktiskās aktivitātes tiek atzītas par īpaši nozīmīgu programmas sastāvdaļu, jo tās nodrošina teorētisko zināšanu praktisku pielietojumu un stiprina gan sadarbības, gan krīzes situāciju pārvarēšanas prasmes.

Partneru iesaiste valsts aizsardzības mācības un jaunsargu interešu izglītības programmās

Jaunsardzes centrs īsteno sadarbību ar biedrībām, nodibinājumiem un jaunatnes organizācijām, taču tā galvenokārt ir fragmentēta un vairāk saistīta ar Jaunsardzes kustības aktivitātēm, nevis ar VAM. Biežākie sadarbības partneri ir Nacionālie bruņotie spēki, Zemessardze un muzeji, savukārt NVO iesaiste ir mazāka.

Sadarbība ar NVO veidojas trīs galvenajos virzienos. Pirmkārt, jaunsargu iesaiste sabiedriski nozīmīgos pasākumos un pilsoniskajās aktivitātēs, piemēram, Barikāžu atceres pasākumos, talkās un pirmās palīdzības apmācībās sadarbībā ar Latvijas Sarkanu Krustu. Otrkārt, Jaunsardzes popularizēšana un dalība sporta un jaunatnes organizāciju pasākumos, tostarp orientēšanās un biatlona sacensībās. Treškārt, jaunsargu instruktoru kvalifikācijas celšana, kur NVO sniedz apmācības sporta tūrismā, digitālajā drošībā un citās specifiskās jomās.

NVO tiek piesaistītas galvenokārt kā kompetenču un resursu papildinātāji konkrētās tematiskajās jomās, nevis kā regulāri VAM īstenošanas partneri. To iesaiste ir mērķēta – tur, kur nepieciešamas specifiskas zināšanas vai praktiskā pieredze, ko Jaunsardzes centrs pats pilnvērtīgi nespēj nodrošināt.

Vienlaikus sadarbībai ir attīstības potenciāls. Gan Jaunsardzes centrs, gan NVO pārstāvji atzīst, ka sadarbību varētu paplašināt, īpaši iesaistot NVO tiešā darbā ar jauniešiem (piemēram, nometnēs vai izglītojošās aktivitātēs), nevis tikai caur instruktoru apmācībām. Tas ļautu efektīvāk nodot specifiskas zināšanas, piemēram, par digitālo drošību vai pilsonisko līdzdalību, tieši mērķgrupai.

Nozīmīga bijusi sadarbība ar biedrību “Latvijas Pilsoniskā alianse” VAM satura un metodikas izstrādē pilsoniskās līdzdalības jomā, taču šobrīd tā netiek aktīvi turpināta. Analīze atklāj nepieciešamību šo sadarbību atjaunot, lai stiprinātu VAM saturisko kvalitāti un pilsoniskās izglītības dimensiju programmā.